

Споменка Кузмановић, мр

ЈУ Народна и универзитетска библиотека РС, Бања Лука

Јованка Тодић, мр

Универзитет у Бањој Луци, Технолошки факултет

УДК: 001+007

DOI: 10.7251/BSCSR1706131K

ЕКСПАНЗИЈА КВАНТИТЕТА ИНФОРМАЦИЈА

Сажетак: У раду је дат кратак приказ и анализа процеса изградње, комуникације и коришћења информација. Обрађени подаци су информације. То су подаци који имају одређено значење, на основу података и информација свака наука гради своју научну апаратуру, тј. свој појмовни апарат. Двије главне карактеристике описују настанак информација: експлозија квантитета и имплозија времена потребног за комуникацију информацијама. Информације на мрежи имају утицај на саму професију библиотекара, препознају се нове улоге које имају информатори и показује се да стручне библиотечке вјештине обезбеђују добар темељ у овој области.

Кључне ријечи: науке информације, експанзија, дезинформација, имплозија, библиотекар.

Шта је информација?

Информација је записано сазнање, регистровано у писаној (штампаној или дигиталној), усменој или аудио-визуелној форми на неком медију. „Информација садржи елемент смисла, значење које се преноси свјесном бићу посредством поруке уписане на одређеном просторно-временском медијуму: штампаном медију, електричном сигналу, звучном таласу итд“¹. Такав запис сачињен је захваљујући систему знакова (језику), а знак је елемент језика који повезује знак и означено: алфаветски знак, ријеч,

¹ Ле Коадик, Ив-Франсоа. Наука о информацијама. Београд. Народна библиотека Србије, 2005.

знак интерпункције. Циљ информације остаје схватање смисла или бића у њиховом значењу, тј. циљ остаје сазнање, а пренос информација медијумом и структуром остаје средство сазнања. Најбаналнији примјер је обавјештење, нови податак који нам дају телевизија, новине, радио. (Информација може да постане дезинформација када је записано сазнање или измијењено или лажно, или одсутно (не-информација). Документ је генерички појам који означава објекте као носиоце информација. Документ је у потпуности артефакт који представља или изражава, помоћу графичких или иконичких знакова (ријеч, слика, дијаграма, карата, симбола, фигура, слика), помоћу аудио или видео знакова (записаних на папирном или електронском медијуму), један објекат, једну информацију. Сматрамо га папирним документом или електронским документом према врсти медијума.

Двије главне карактеристике које описују настанак информација:

1. експлозија квантитета информација
2. имплозија времена потребног за комуникацију информација

Експлозија квантитета информација

Ако се схвати да је технички и друштвени поредак заснован је на стваралачкој моћи говора и логичког расуђивања који из ње проистичу, онда се лако схвата значај вербалног преноса информација. С појавом писма и усмена комуникација постала је писана. То је за последицу имало, уз низак утрошак енергије, умножавање информација (копија рукописа, штампарство, фотокопирање) и њихово меморисање. Тако је омогућена и екстериоризација, најприје у библиотекама, једне од функција људског мозга, односно памћења. Информацијска експлозија догодила се након Другог свјетског рата (40-тих година 20. вијека).

Главна карактеристика: снажан пораст издавачке дјелатности (књига, часописа, научних радова, сиве литературе итд.)

У условима настанка све већег броја информација појављују се проблеми претраживања и проналажења информација. Контрола над новонасталим знањем један је од услова за даљи развој па и опстанак човјека и цивилизације. Данас се процјењује да је укупна годишња производња нових информација једнака величини пола милиона нових Конгресних библиотека, а стопа пораста производње информација износи око 30% годишње. Иако информацијска технологија омогућава радикално брже начине претраживања и нове приступе, количина пронађених информација на Интернету често обесхрабрује кориснике за детаљнији увид у документе. Упоредени су начини комуникације, претраживања и проналажења у реалном и виртуелном свијету како би се указало на проблеме с којима се корисници суочавају трагајући за правовременим и примјереним информацијама. У виртуелном простору мијењају се неки темељни елементи односа између извора и корисника, па се као критеријум проналажења информација све више користи истраживање корисничких информацијских потреба, а мање сам захтјев за информацијама. „Без могућности смисленог повезивања информација у цјелину и провјере да ли је то управо оно најважније што је о томе (до сада) речено, написано или снимљено нема нити изградње знања, а у условима велике производње информација то се данас све већем броју људи чини као узалудан процес“². Дакле, контрола над новоствореним информацијама више не постоји, а тешко да ико и покушава похранити (и учинити доступним, односно осигурати касније кориштење) све информације које се (трудећи се одржавати свој неометани експоненцијални пораст) појављују на Интернету. Управо те операције мултипликовања и меморисања добрим дијелом објашњавају оно што имамо обичај да

² Стокић-Симончић, Гордана. Осврт на објављене изворе о информационој писмености у Србији. Читалиште. 24 (2014), стр. 32-37.

назовемо експлозијом информација (тачније речено експлозија квантитета информација): ријеч је о порасту који се поковава закону експоненцијалног раста.

Примарни, секундарни и терцијарни извори информација

Извори научних и техничких информација се могу подијелити на примарне, секундарне и терцијарне. Примарни извори су књиге, часописи и друга периодика, зборници са конгреса и конференција, патенти, стандарди, технички извјештаји истраживачких центара, службене публикације организација и институција, и др. Тако велики број извора је немогуће имати увијек на располагању, те су уведени секундарни извори, који дају информације о примарним изворима, као што су аналитички прегледи, библиографије, каталози библиотека, и сл. Терцијарни извори у великој мјери зависе од примарних пошто их они резимирају (извори резимеа), индексирају (извори индекса), или од њих задржавају само апстракте (часописи апстракта).

Развој информатичке дјелатности, а посебно рачунарских комуникација и Интернета, омогућили су приступ примарним и секундарним изворима информација из цијелог свијета, практично са сваког рачунара. Нагли развој Интернета, а посебно мултимедијалног сервиса под називом World Wide Web у посљедњих неколико година је омогућио приступ огромним количинама информација, а посљедица тога је претрпаност многим, чак и непотребним информацијама, што отежава проналажење информација.

Имплозија времена потребног за комуникацију информација

Никаква даљина више не представља препреку за брзину комуникације, никаква граница више не зауставља информацију. Компјутери раде у милијардитим дијелови-

ма секунде. Телекомуникациони сателити омогућавају пренос информација за само неколико секунди у све регионе свијета, и то потпуно аутоматизованим путем.

Овдје долазимо до појма имплозије времена, за који нам се чини да револуцији подвргава колико саме модерне информационе системе, толико и претходни појам експлозије информација. Електронски системи скраћују вријеме неопходно за реализацију истраживачких задатака и за обраду информација. Из тога произилази и брзо скраћивање времена потребног за прикупљање информација, за њихову обраду и коришћење при доношењу одлука.

У сектору медија масовних комуникација, прије двјеста година, дневне новине су биле ријеткост. Појава телеграфа, факсимила, телефона повећава брзину преноса новости и омогућавају општу појаву ове врсте штампе. Потом радио и телевизија омогућавају да се вијести о једном догађају преносе током самог његовог одвијања и да му чак и претходе. Спој ова два феномена доводи до врло високог протока информација, брзина преноса (проток – квантитет у јединици времена представља мјеру брзине преноса информација), односно до циркулације знатног квантитета информација у јединици времена преко свих националних граница. Текст, слика или видео о некој особи, о догађају или појави тренутно су доступни како онима који су свједоци догађања, тако и онима који су удаљени десетине хиљада километара. Прекид програма због емитовања информације о неком важном догађању, што ствара тешкоће у реализацији радио или ТВ програма (а готово је немогућ у штампаним медијима) нешто је најнормалније на Web-у гдје се нова вијест увијек налази на врху странице. Утврђивање ауторства или одговорности за појаву неког садржаја на Web-у један је од већих проблема комуникације у виртуелном свијету. Већина прилога је непотписана, а често је и без посебне назнаке преузета из других извора. Истовремено је тешко утврдити подјелу одговорности између онога који је поставио (“произвео”) неки садржај,

онога који га одржава на својим страницама, даваоца услуга, дистрибутера (“провајдера”) и коначно мјеста с којег је приступљено информацији (посебно ако је ријеч о школи, библиотеци или другој јавној институцији). Ствар компликује и непостојање примјерене легислативе која се у складу с досадашњом историјом односила на неку територију, док се сада аутор може налазити на другом крају свијета од онога ко одржава страницу и дистрибуира.

Основне карактеристике Интернета су да је он непрегледан, неорганизован океан информација; брз приступ информацијама; могућност претраживања пуног текста; неопходно вредновање информација.

На Интернету не можемо све пронаћи, јер доступност одређених информација зависи од тога да ли их је неко претходно поставио на мрежу.

Услови који су се појавили и учинили Интернет незаобилазним у претраживању информација су: информациона експлозија; недостаци штампаних извора; информациона технологија; информациона наука; информационо претраживање

Електронски извори предности и недостаци

Предности електронских извора

1. проширење библиотечке збирке;
2. уштеда простора у библиотеци;
3. уштеда новца за набавку;
4. уштеда времена: вријеме од набавке до доступности грађе;
5. много корисника користи истовремено;
6. доступност 0-24 часа; 7 дана седмично; радно вријеме библиотеке је неважно ;
7. динамичност / флексибилност медија - текући подаци;
8. лакша доступност података.

Недостаци електронских извора

1. динамичност / флексибилност медија – стално мијењање
2. провјеравање исправности линкова
3. упитност доступности садржаја – бесплатно / експериментални период
4. дуго учитавање страница
5. недоступност садржаја због техничких проблема на серверу
6. технички проблеми с локалном мрежом
7. технички проблеми с властитим рачунаром
8. инсталација додатних софтвера
9. вишеструко провјеравање ауторства

Вредновање информација на Интернету

Како процијенити квалитет информација? Од чега зависи процјена?

Процјена квалитета информација зависи од потребе сваког појединачног корисника, као и о природи податка које тај извор доноси.

Шта процјењујемо приликом избора електронских информација?

Постоје неки општи параметри процјене квалитета

- ауторство
- датум издавања
- прво или поновљено издање
- штампар
- намјена
- став
- ширина покривања подручја
- стил

Параметри за процјену

- дефинисање сврхе (намјене) извора (информација)
- процјена ауторства и репутације извора
- процјена тачности садржаја
- процјена ваљаности и одржавања извора
- приступачност извора
- представљање и организација информација
- процјена једноставности коришћења извора
- упоређивање с другим сличним изворима
- процјена општег утиска о квалитету извора

Дефинисање сврхе (намјене) извора

- због чега је извор направљен
- који су његови циљеви
- који је циљани опсег садржаја
- која је циљана корисничка групација

Процјена ауторства и репутације извора

Како процијенити ауторитативност и репутацију?

Извор је ауторитативан ако га је произвео стручњак за одређено подручје или институција која је призната у стручним круговима, у процјену треба уврстити биографске податк о аутору или институцији, испитати ли се баве примарно тим подручјем, а затим и домен странице:

edu – образовне институције

gov – државне институције

com – комерцијалне институције

mil – војне институције

org – непрофитне организације

Улога библиотекара у управљању електронским изворима информација

Интернет демократизује информације, оспособљава масе и омогућава крајњим корисницима приступ различитим изворима. Такође, он значајно мијења рад информатора. Неке од улога које су информатори развили у традиционалним библиотекама и вјештине које их подржавају, у садашњој ери мрежне информатике, заправо су важније него икад. Долази до упечатљиве промене која утиче на рад библиотекара посљедњих година, то јест проширењем технологија у области електронских информација и комуникација, а посебно мрежним информацијама. Такође долази до промена у традиционалним библиотечким структурама, како би се омогућило боље организовање информација и приступ њима. Сада нам је омогућено да преко екрана нашег рачунара лако и јефтино дођемо до пружаоца услуга, до система и информација, односно до ствари до којих смо раније тешко долазили или за које уопште нисмо ни знали. Оно што карактерише окружење у којем библиотекар сада раде подразумијева бољи приступ информацијама, већу брзину прибављања информација, комплексније лоцирање, анализирање и повезивање информација, перманентне измјене у технологији, недостатак стандардизације за хардвер и софтвер, перманентну обуку корисника и запослених у библиотеци, као и значајна финансијска улагања у технологију. Како би се оправдало њено постојање у свијету електронике, библиотека мора наставити са обављањем једне од најважнијих функција коју сада има у свијету штампе, а то је да организује безбројне изворе на такав начин да они постану значајни за заједницу корисника и да остану физички и интелектуално доступни свима. Огромна количина информација доступна на мрежи, више него икада раније истиче улогу посредника обучених да претражују, анализирају, процјењују изворе и да усклађују потребе са изворима информација. На примјер,

вјештине каталогизације и класификације могу се искористити да се унаприједи искуство крајњих корисника у прибављању информација са мреже. Стварање значајних фајлова, са упоредним подацима базираним на принципима каталогизације, може помоћи корисницима да пронађу иглу у пласту сијена Интернета. Стварање каталога, укључујући и електронске изворе, може обезбиједити приступ, аутентичност, поузданост и ваљаност мрежних извора. Повећање количине доступних информација и начин њиховог прибављања, теоретски олакшавају корисницима приступ траженим информацијама. Међутим, у пракси постоји могућност да се корисници оптерете огромном количином информација које примају, што може отежати лоцирање тражених информација и што може да доведе до превиђања њихове тачности и вјеродостојности. „Улога библиотекара као посредника и стручњака који обучава корисника од пресудног је значаја у овом новом окружењу. Традиционалне, горе поменуте библиотечке вештине потребно је преиспитати и применити оно што је вредно за пружање информационих услуга³“. Темељи библиотекарства, који подразумијевају каталогизацију и обуку корисника, једнако су битни у ери електронике, као и у ери штампаних материјала, и наставиће да представљају солидну основу за поменуте вјештине. Информатори се морају мијењати и прилагођавати новом окружењу електронских информација, упознавати са новим технологијама и бити свесни њихових добрих и лоших страна. Долази до изражаја значај традиционалних библиотечких вјештина у новој ери умрежених информација. Библиотекари у свим сегментима рада имају значајну улогу у обликовању Интернета, кроз откривање извора и кроз упознавање са стандардима каталогизације Интернета они помажу и у стварању досљедних записа. Такође, они имају битну улогу и у подучавању корисника како да пронађу значајне информације и како да процјене њихов квалитет. Уколико

³ Стаматовић, Десанка. Библиотекарство. Историја српске културе. (1996): стр. 281-288.

библиотекари успију да пренесу темеље своје професије у овај нови медиј, они ће наставити да представљају виталног посредника у пружању информација.

Крај

На крају самог рада подсјетник на оно на шта су нас упозорила двојица великана свјетске књижевности Џорџ Орвел и Олдоуз Хаксли, а чији страхови се остварују у данашњем времену.

Орвел је страховао од оних који би хтјели да забране књиге.

Хаксли је страховао да неће бити разлога за забрану књига, јер нико неће хтјети да их чита.

Орвел је страховао да ће истину сакривати од нас.

Хаксли је страховао да ће истину угушити у мору небитних података и беспотребних информација.

Орвел се плашио људи који би нам ускратили информације.

Хаксли се плашио људи који би нас затрпали информацијама и тиме нас учинили пасивним и егоистичним.

Литература

1. Ле Коадик, Ив-Франсоа. Наука о информацијама. Београд. Народна библиотека Србије, 2005.
2. Стокић, Гордана. Ка филозофији библиотекарства : Деси Шир у теорији и пракси библиотекарства 20. века. Панчево, 2002.
3. Вучковић, Жељко. Естетика и култура медија. Нови Сад : Секот books, 2007.
4. Петровић, Божидар. Теорија система и информација : приручник. Београд: Виша економска школа, 1972.
5. Филипи-Матутиновић, Стела. Научне информације у Србији : проток, доступност, вредновање = Scientific Information in Serbia: flow, availability and evolution. Београд : Српско биолошко друштво : Биолошки факултет : Универзитетска библиотека "Светозар Марковић" : Народна библиотека Србије, 2014.
6. Стокић, Гордана. Библиотеке у 21. веку. Инфотека. 1-2 (2005): стр. 122-123.

7. Стокић-Симончић, Гордана. Осврт на објављене изворе о информационој писмености у Србији. Читалиште. 24 (2014): стр. 32-37.
8. Вучковић, Жељко. Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства?. Темелјне вредности савременог библиотекарства. (2010): стр. 109-120.
9. Вучковић, Жељко. Кликтање и мишљење : култура књиге и читања у ери интернета. Култура полиса. 18 (2012): стр. 197-211.
10. Стокић-Симончић, Гордана. Осврт на објављене изворе о информационој писмености у Србији. Читалиште. 24 (2014), стр. 32-37.
11. Стаматовић, Десанка. Библиотекарство. Историја српске културе. (1996): стр. 281-288
12. Филипи Матутиновић, Стела Б. Google Scholar као извор научних информација. Гласник Народне библиотеке Србије. 1 (2009): стр. 53-62. Доступно и на: http://nb.rs/view_file.php?file_id=2855.

THE EXPANSION OF THE QUANTITY OF AN INFORMATION

Abstract: The paper gives a brief overview and analysis of the process of building, communication and use of information. The processed data is an information. These are data that have specific meaning, every science builds its scientific claims which are based on data and information, i.e. its conceptual apparatus. The two main characteristics describe the occurrence of information: the quantity of explosions and implosions of time required to communicate information. Information on the network have an impact on the profession of librarians, recognize the new roles that have informants and shows that the professional library skills provide a solid foundation in this scientific field.

Key words: scientific information, expansion, disinformation, implosion, a librarian.